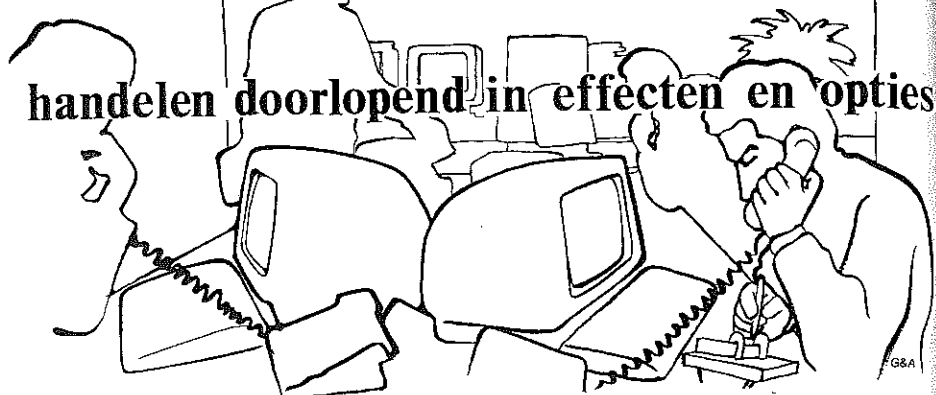

DIERICKX en Cie

beursmakelaars sinds 1901

handelen doorlopend in effecten en opties

Kasteelpleinstraat 44, 2000 Antwerpen, tel. 03/238.79.00
Statielei 117, 2640 Mortsel, tel. 03/449.50.78

BELEG IN OBLIGATIES ZONDER GRENZEN.

Wereldwijd beleggen ligt nu binnen handbereik. Daarvoor zorgen twee SICAV'S (*) naar Luxemburgs recht: het ES-Bond Fund en het ES-Bond Capital Fund, opgericht door de ASLK en de Caisse d'Epargne de l'Etat du Grand-Duché de Luxembourg. De beide SICAV'S beleggen hoofdzakelijk in obligaties, internationaal gespreid. Een investeringscomité, bestaande uit ervaren specialisten, zal bij de samenstelling van de beleggingsportefeuille vooral oog hebben voor het beperken van wisselrisico's en het bereiken van een hoog rendement. De intekenprijs voor een aandeel van het ES-Bond Fund of het ES-Bond Capital Fund is gelijk aan de inventariswaarde, vermeerderd met 3% uitgiftekosten en de beurstaks. De waarde wordt uitgedrukt in ECU.

Kiest u voor het ES-Bond Fund dan krijgt u jaarlijks een dividend uitbetaald. Het ES-Bond Capital Fund daarentegen kapitaliseert uw inkomsten; op de meerwaarde die zo ontstaat betaalt u geen belasting. Neem nu inlichtingen in uw ASLK-agentschap.

(*) SICAV: Société d'investissement à capital variable
beleggingsmaatschappij met veranderlijk kapitaal

ASLK

Boekbesprekingen

Algemene economie

Money and Credit in Capitalist Economies

In dit boek wordt een pleidooi gehouden voor de zogenaamde endogene benadering van het geldaanbod. Deze benadering staat diametraal tegenover de exogene visie die door monetaristen en orthodoxe Keynesianen (de zgn. neoklassieke synthese) wordt aangekleefd. Volgens deze visie, die in de economische handboeken aan de hand van het IS-LM schema wordt geïllustreerd, kan het geldaanbod beschouwd worden als een exogene grootheid, waarvan de omvang door de monetaire overheid in functie van het stabilisatiebeleid wordt gemanipuleerd.

Essentieel in de endogene benadering is de opvatting dat de geldcreatie nauw verband houdt met het verrichten van allerlei bestedingen. Met andere woorden: geld wordt gecreëerd om de vraag eraan te voldoen. In deze visie lijkt het onderscheid tussen aanbod en vraag naar geld weinig zinvol, omdat beide niet onafhankelijk van elkaar zijn doch slechts twee facetten van hetzelfde verschijnsel. Deze benadering zou veel meer aandacht hebben voor de institutionele context en nauwer aansluiten bij de realiteit.

De auteur spoort de historische antecedenten van de endogene benadering op, te beginnen met de klassieke economen (i.h.b. de "Banking School"), Marx en vervolgens Keynes en Schumpeter. Ook wordt de moderne herformulering gesitueerd met het Radcliffe

Committee, Kaldor, Tobin en de Post-Keynesianen. Dat de endogene opvatting uiteindelijk niet de *mainstream*-visie is geworden ligt volgens Wray hieraan dat ze complex is en nooit volledig werd geformuleerd. Dit wil het boek o.m. verhelpen.

De endogene theorie van het geldaanbod heeft verre gaande gevolgen, die de auteur herhaalde malen in de verf zet. Met betrekking tot het empirisch onderzoek geldt dat de ontelbare studies over het verband tussen de geldhoeveelheid en de economische activiteit (nominaal inkomen, prijzen, interestvoeten) onbetrouwbare schattingen opleveren, omdat de resultaten econometrisch vertekend ("biased") zijn. Hetzelfde geldt t.a.v. de gebruikelijke studies van de determinanten van de geldvraag.

Belangrijker nog zijn de inzichten in verband met de monetaire politiek waartoe de endogene geldbenadering leidt. Zo is er een duidelijke afwijzing van geldgroeieregels. Pogingen om de geldaggregaten te beheersen door een beïnvloeding van de bankreserves leiden volgens de auteur eerder tot financiële instabiliteit. In plaats van een kwantitatieve geldbeheersing wordt gepleit voor een kwalitatieve controle op de activa- en passivaverrichtingen van de banken. Bij het lezen van dit boek ontkomt men niet aan de indruk dat de auteur de tegenstelling tussen de endogene en de exogene geldbenadering soms opdrijft en te veel economen in het kamp van de exogene theorie situeert (om ze nadien met

des te meer ijver te kunnen aanval-
len). Al bij al is, met uitzondering
van het extreem monetarisme, de
opvatting dat het geldaanbod ten
dele endogeen is, nooit betwijfeld.
Niettemin is dit een lezenswaardig
boek, dat vooral bij monetaire eco-
nomen met belangstelling voor de
ontwikkeling van het economisch
denken en zin voor institutioneel
detail zal aanslaan. De wat stroeve
stijl, vermoedelijk de nasleep van
het oorspronkelijke doctoraatsma-
nuscript, en de te veelvuldige cita-
ten worden er dan graag bijgenom-
men.

André Van Poeck

L. Randall Wray, *Money and Credit in Capitalist Economies: The Endogenous Money Approach*
Aldershot, Edward Elgar Publishing Limited (Gower), 1990, xx + 326 blz. - Prijs: 38,50 £
ISBN 1-85278-356-7

Economische mededinging en algemeen belang

Met dit boek begeeft de auteur zich op het vlak van de Nederlandse Wet op de economische mededinging. Hij plaatst de materie in het kader van economische visies daaromtrent. Tevens gaat hij in op het gevoerde beleid. In hoofdstuk 2 beschrijft hij de economische orde waarin zich een mededingingsbeleid aftekent. Dit wordt onmiddellijk gevolgd door een hoofdstuk waarin economische visies op het begrip werkzame mededinging worden besproken, inclusief buitenlandse (Duitsland, USA) inzichten hierover. In het vijfde hoofdstuk behandelt hij de beleidsaspecten, om tenslotte de mededingingsproblematiek (en het partieel evenwicht) te plaatsen in het kader van algemeen evenwicht.

Het boek is eerder een samentrekking van industrieel-economische visies dan een uitwerking van industrieel-economische theorie. De auteur contrasteert vaak de opvattingen van de pioniers: "als nadere uitwerking van de opvatting van Kantzenbach, die overigens bepaald overeenkomst vertoont met een vroege benadering van J.S. Bain, is dan eerder te beschouwen de uiteenzetting van J. McKie in het voetspoor van Mason in een aan diens werk gewijde gelegenheidsbundel." (p. 233). Aan de essentie van de nieuwere benaderingen, die alle nochtans ontstonden naar aanleiding van bekende mededingingsgevallen (b.v. betwistbare markten), wordt minder aandacht geschonken. Deze bijdragen worden weergegeven in geconcentreerde voetnoten, waarvan het aantal meer dan het dubbele draagt van het aantal pagina's van het boek.

Aangaande het mededingingsbeleid beklaagt de auteur zich over het gebrek aan economisch-wetenschappelijke visie, en wijst hij naar gevestigde belangen: "Een der ernstigste oorzaken van spanning tussen de economische wetenschap en de economische politiek kan vooral zijn, dat de uitwerking van de economische kennis maatschappelijk niet neutraal is; beter inzicht kan belangen schaden en is daarom niet allen welgevallig..." (p. 8). Mogelijk heeft deze afwezigheid meer te maken met het weinig operationele karakter van sommige concepten. Hierdoor kan verwarring ontstaan, een bron van ergernis voor Uitermark, die concludeert: "De slordigheid die we menigmaal aantreffen in de weergave van het onderzoek van Sosnick, dan wel de vrijheid die men zich blijkbaar meent te kunnen veroorloven in de eigen keuze van de re-

levant te achten normen, waarvan er in overzichtswerken doorgaans niet 26, maar slechts 14 à 16 voorkomen, is typerend mede voor de losheid van wetenschappelijke zeden waarmee het gebruik van het begrip werkzame mededinging zich blijkbaar verdraagt" (p. 184).

Patrick Van Cayseele

P.J. Uitermark, *Economische mededinging en algemeen belang: een onderzoek naar de economisch-theoretische fundering van de mededingingspolitiek*
Groningen, Wolters-Noordhoff, 1990, 475 blz. - Prijs: 65 gulden
ISBN 90-01-82755-7

The Origins of the Keynesian Revolution

Het thema van dit boek is de ontwikkeling van het Keynesiaanse gedachtengoed, gaande van de Cambridgeaanse monetaire theorie, *A Tract on Monetary Reform* (1923), over *A Treatise on Money* (1930) naar *The General Theory...* (1936). Midden in de recente controverse rond de essentie van de *General Theory* en in het licht van het vrijgekomen materiaal in Keynes' *Collected Writings* (1971-1983), mede van zorgvuldig onderzoek van tot nog toe onbenutte en ongepubliceerde gegevens, verdient dit boek de volle aandacht van de gevormde economist. Jaren werd de *General Theory* door de economen beschouwd als een speciaal geval van de klassieke theorie, bij een - om arbitraire redenen - toevallig starre monetaire loonvoet en waar de loontrekken op irrationele gronden meer geïnteresseerd waren in nominale dan in reële lonen. R. Clower (1965) en A. Leijonhufvud (1968) hebben er dan op gewe-

zen dat de *General Theory* niet handelde over arbitraire loonrigiditeiten of geldillusie, doch over het mogelijk falen van de coördinatie-mechanismen in een monetaire economie. Clower sprak van een Keynesiaanse "Counter-Revolution", terwijl Leijonhufvud een onderscheid maakte tussen "Keynesian Economics" en de "Economics of Keynes". Deze laatste vertoont de neiging de *General Theory* als een geïsoleerd fenomeen te beschouwen.

Dimand toont in dit fascinerende boek aan dat deze trend misleidend was. Keynes veronderstelde dat zijn lezers vertrouwd waren met de portfolio-analyse van de monetaire vraag en met zijn visie op de prijsvorming van kapitaal-goederen uit zijn *Treatise*. Om de *General Theory* goed te begrijpen, moet men inzien dat zij steunt op het vroegere werk van Keynes en daarop voortbouwt. Dit wordt op minutieuze wijze stap voor stap in dit boek aangetoond. Als in een filmisch verslag volgt de lezer de bouw van Keynes' magnum opus, met als vertrekplatform de *Tract*, waarin hij zich stilaan losmaakt van de Marshalliaanse orthodoxie. Uiteindelijk zien we de Keynesiaanse theorie van tewerkstelling en output in een monetaire economie zich aftekenen als een afgewerkte constructie, gesteund op vier pijlers: de multiplicatortheorie van de effectieve vraag, de liquiditeitspreferentietheorie van de interestvoet, de marginale kapitaal-efficiëntietheorie van de investeringen, en de analyse van de arbeidsmarkt.

De grote betekenis van Keynes bestaat er volgens de auteur in dat hij een theorie heeft ontwikkeld voor het korte-termijnevenwicht in een monetaire economie. Daling van de monetaire loonvoet en van de

prijzen zou de economie kunnen terugbrengen naar volledige tewerkstelling, na zwakke deflatoire schokken. Eventueel zou bij een sterkere deflatoire vraagstoring – onder voorwaarden – de economie tot rust kunnen komen bij ondertewerkstelling.

Een boek dat traag, met volgehouden aandacht, moet worden gelezen. Het beschrijft op vakkundige wijze de boeiende ontdekkingsreis naar de bronnen van de Keynesiaanse revolutie. Zonder enige reserve aan te bevelen voor wie belang stelt in het Keynesiaanse denken in het bijzonder en in de geschiedenis van het economisch denken in het algemeen.

Jacques Meganck

Robert W. Dimand, *The Origins of the Keynesian Revolution: The Development of Keynes' Theory of Employment and Output* Aldershot, Edward Elgar Publishing, 1988, vii + 213 blz. – Prijs: 32,50 £

Measurement of Services in an Input-Output Framework

Sedert een aantal jaren worden er discussies gevoerd over de snel evoluerende dienstensector. Vermits de dienstenactiviteiten aan belang winnen in de huidige economie, is het noodzakelijk dat men dit segment van de economie betreft bij de analyse van de toekomstige groei, de werkgelegenheidskansen, de technologische wijzigingen en de internationale handelsrelaties.

Met dit boek wil Uno de wijzigingen van de economie in Japan beschrijven aan de hand van input-outputtabellen voor de periode 1950-1985. In vele opzichten is Japan een interessante gevalstudie, vermits dit land de "leider" is in

spitstechnologie en de tweede grootste economie in de wereld vormt.

Het boek bestaat uit vier delen en een twaalftal hoofdstukken. Deel 1 vormt een inleiding, waarin de belangrijkste ideeën van het boek worden weergegeven. Het feit dat de diensten belangrijker worden in de economie kan bevestigd worden aan de hand van drie economische variabelen: de produktie per bedrijfstak, de tewerkstelling per bedrijfstak en de tewerkstelling per beroeps categorie. Deze variabelen worden in het tweede en derde deel besproken.

Deel 2 handelt over de weerspiegeling van de groei van de diensten in het produktieproces. Allereerst worden drie bevindingen aange-toond, nl. (1) de finale vraag bestaat in toenemende mate uit diensten, (2) diensten worden belangrijke intermediaire inputs voor zowel de industrie als de tertiaire sector en (3) de output van bedrijfstakken is meer en meer gericht op dienstenactiviteiten.

Vervolgens analyseert Uno een model dat de groei in de reële output opsplijt in technologische vooruitgang en groei in de finale vraag. Hierbij onderzoekt hij de kenmerken van de technologische wijzigingen en hoe de resulterende inputcoëfficiënten de relatie tussen bedrijfstakken beïnvloeden.

In deel 3 wordt de aandacht gevestigd op de tewerkstelling per bedrijfstak en per beroeps categorie. Het effect van de technologische wijzigingen op de werkgelegenheidsstructuur staat hier centraal.

Via een regressieanalyse onderzoekt Uno de relatie tussen het gebruik van spitstechnologie en werkgelegenheid in Japan. Het empirisch onderzoek bestaat uit twee delen. Eerst worden de tewerkstellingseffecten per bedrijfs-

tak bekeken en daarna per beroeps categorie. Uit de resultaten blijkt een negatief effect op de tewerkstelling ten gevolge van een stijgende introductie van hoogtechnologische uitvindingen. Wat de beroepen betreft, krijgt men een stijging van de professionele, technische en leidinggevende beroepen. Verder concludeert Uno dat technologische wijzigingen een negatieve impact hebben op de tewerkstelling van de vrouwen in de dienstensector.

In het laatste deel worden statistieken opgesteld die zowel economische als sociale gegevens bevatten. Het boek biedt een grote hoeveelheid empirisch materiaal. Deze data dienen ter illustratie van de nogal moeilijke inhoud.

Anita Hufkens

Kimio Uno, *Measurement of Services in an Input-Output Framework* Amsterdam, North-Holland, 1989, xviii + 402 blz. – Prijs: 225 gulden ISBN 0-444-70531-7

China's foreign trade reforms

In deze analytisch stevig onderbouwde studie onderzoekt prof. Hsu (Hong Kong) of de hervormingen sinds 1979 in de internationale handel van China, de allocatieve efficiëntie hebben verbeterd en of zij een invloed hadden op het "onevenwicht in het aanbod van consumptiegoederen", d.i. op de inflatie.

De auteur belicht het bekende feit dat, in een centraal geplande economie, export slechts wordt nagestreefd voor zover importbehoeften, en meer bepaald die aan uitrustingsgoederen, moeten worden bevredigd. Daaruit volgt dat de buitenlandse handel van China

duidelijk meegolft met het ritme van de investeringen.

Sinds de beslissingen ter zake niet langer gecentraliseerd worden genomen via de internationale handelsorganisaties, genieten de bedrijven meer autonomie. Sommige parameters, o.m. de mogelijkheid om een deel van de gemaakte winst en van de verdiende exportontvangsten in te houden en naar eigen inzichten te besteden, sporen aan tot exportinspanningen. Het irrationele prijzensysteem en de halfslachtige stand van de hervormingen in China beletten echter vooralsnog een afdoende economische calculus. Ook wakkert de export inflatoire neigingen aan. De vragen die Hsu onderzoekt, zijn interessant en veelal onderbelicht. Zij werden nochtans reeds jaren geleden door enkele Chinese auteurs opgeworpen, waarbij de inhoud van de gebruikte marxistische begrippen in hoge mate overeenstemt met westerse termen. Deze verwijzingen naar inheemse auteurs zijn voor de westerse econoom hoogst boeiend.

Bij de behandeling van zijn specifieke onderwerpen moest de auteur onvermijdelijk heel wat aspecten van de huidige, onvoldragen economische hervormingen aanhalen. Deze verstrengeling vergt wel enige voorkennis van hoe de Chinese economie functioneert en hoe zij evolueerde sinds 1978.

De uitgebreide statistische gegevens betreffen vooral de periode van 1978 tot 1985. Sindsdien kwam de hervormingstrein in wezen tot stilstand, maar sinds 1988 treden de internationale handelsorganisaties nog enkel op als makelaar, en niet meer als principaal. Deze belangrijke organisatorische wijziging, die de auteur nog niet kon behandelen, is nochtans niet van aard om zijn conclusies inzake de

blijvende inefficiënties in de internationale handel van China fundamenteel te wijzigen.

Sylvain Plasschaert

John C. Hsu, *China's foreign trade reforms: impact on growth and stability*
Cambridge, Cambridge University Press,
1989, xii + 221 blz. - Prijs: 30 £

Gambling and Speculation

De Brenners behandelen gokken en speculeren in een breed, multidisciplinair perspectief. Vanuit een historische, juridische en economische invalshoek worden verschillende aspecten van het gokken en speculeren bekeken, zoals: waarom gokken te criminaliseren? wat gokkers? wat motiveert anderen om gokken te criminaliseren? wat is het verschil tussen gokken en speculeren? enz.

Hoofdstuk I vat de geschiedenis van het gokken samen. Merkwaardig is wel dat tal van attributen van het hedendaagse kansspel gebruikt werden om beslissingen te nemen tijdens oude religieuze rituelen. Hoofdstuk 2 onderzoekt de huidige stand van zaken op het gebied van loterijen in de Verenigde Staten. Wie zijn de kopers van loterijtickets en waarom gokken ze? Uit dit onderzoek blijkt dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen loterijen die gespeeld worden als tijdverdrijf en voor het vermaak, en andere loterijen die een uitzicht bieden op "rijk worden", omdat er een kans is om enorme prijzen te winnen. Uit het gegevensmateriaal blijkt ook dat verslaafde gokkers slechts een uiterst klein percentage van de gokkende populatie uitmaken. De verontwaardiging van de (wetgevende)

goegemeente over het gokken kan dus moeilijk verklaard worden door het risico van verslaving.

Welke plausibele verklaringen zijn er dan wel voor deze verontwaardiging? Dit wordt bekeken in hoofdstuk 3 en 4 vanuit een zeer breed perspectief, maar in de Engelse en Amerikaanse context. Een van de dominante verklaringen is de negatieve houding van de kerk(en) tegenover het nemen van risico, speculeren en handel drijven in het algemeen. Deze verklaring legt ook de verwarring uit tussen gokken en economische activiteiten zoals speculeren en verzekeren.

In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de opvattingen bij de regel- en wetgevende overheid en de consequenties van de gevoerde politiek. De auteurs komen tot de bevinding dat het verbod op gokken een stimulans heeft betekend voor de georganiseerde misdaad. Niet het gokken zelf geeft aanleiding tot criminele activiteit, maar wel het verbod ervan.

Hoofdstuk 6 sluit het boek af met zeer ruime beschouwingen over de noties kans, geluk, sociale rechtvaardigheid en hun onderling verband.

Het echtpaar Brenner heeft een boeiend boek voortgebracht, dat uitblinkt door zijn grote methodologische variëteit - gaande van beschrijvende geschiedenis tot wiskundige economie en econometrie - van behoorlijke kwaliteit.

Walter Nonneman

Reuven Brenner en Gabrielle A. Brenner, *Gambling and Speculation: A Theory, a History and a Future of Some Human Decisions*
Cambridge, Cambridge University Press,
1990, xi + 286 blz. - Prijs: 25 £

Political Macroeconomics

Met behulp van de politieke macro-economie tracht Keizo Nagatani een oplossing te bieden voor enkele fundamentele tekortkomingen van de orthodoxe benadering. Zo ontbreekt het de gangbare macro-economische analyse aan een degelijke theorie, die het macro-en groepsgedrag van de door haar beschouwde economische agenten beschrijft. De macro-economen zijn zelfs eerder op zoek naar de micro-economische fundamenten van hun discipline. Daarnaast maakt de macro-economie veelal abstractie van instituties en economische organisaties die een belangrijke invloed hebben op het macro-economisch beleid. Macro-economen zoeken veelal naar een universele samenhang tussen de economische factoren, waardoor de beleidsaanbevelingen vanuit deze hoek vaak van weinig nut zijn, omdat ze geen rekening houden met de historische, institutionele en geografische randvoorwaarden.

De politieke macro-economie meent dit euvel te verhelpen, uitgaande van de volgende premissen: de actieve rationaliteit van de economische agenten die niet louter passief op marktsignalen reageren, het *rent-seeking* gedrag, en het machts- en organisatieprincipe. Aangezien de macro-economische actoren actief het groepsbelang nastreven, vormt het economisch beleid door hun politieke acties een endogeen element van de analyse. Vanwege het redistributieve effect ligt de opdracht voor de politieke macro-econoom in een verbetering van de samenwerking tussen de belangengroepen, de beperking van hun discretionaire ruimte en de institutionele koppeling van macht aan verantwoordelijkheid.

Aan de hand van de Weberiaanse

analyse onderzoekt Nagatani de meest voorkomende organisatievorm in het bedrijfsleven en de overheid: de bureaucratie. De auteur houdt hierbij een pleidooi voor de herwaardering van de overheidsadministratie. De bestaande economische analyses leggen het in dit deel af tegen de bestuurlijke en sociologische benadering. In een volgend hoofdstuk gaat hij in op de geschiedenis van de centrale bank en toont hij aan hoe de interne inconsistentie tussen de statutaire en de historische doelstellingen van de centrale bank aanleiding geeft tot een lage effectiviteit van de maatregelen die de centrale banken treffen. Het inflatieprobleem wordt eerst in historisch perspectief geschetst, waarbij de monetaire kwantiteitstheorieën kritisch worden getoetst. De cruciale vraag wordt dan gesteld wie er belang heeft bij inflatie. Nagatani toont vervolgens de groepsdynamiek van inflatie en de reallocatie-effecten voor de betrokken groepen: gezinnen, bedrijven, overheid, banken, buitenland. Het machts effect van geld over de reële economie wordt eveneens in de analyse betrokken. In het hoofdstuk over arbeidsproblematiek wijst hij op het verband tussen produktiviteit enerzijds en organisatievormen anderzijds. Nagatani maakt daarbij dankbaar gebruik van het werk van Weitzman. Het *rent-seeking* gedrag van professionals, die hiermee hoge transactiekosten opleggen aan de economie, wordt als een voornamelijk oorzaak voor de daling van de economische efficiency en verlaging van de algemene welvaart gezien. Dat het bestaan van positieve sociale surplusen ook welvaartsverhogende activiteiten kan induceren, wordt door Nagatani niet erkend. Het laatste hoofdstuk is persoonlijk

van aanpak en behandelt de verschillen in overheidsstijl tussen Canada en Japan, de landen waarin de auteur werkzaam is, respectievelijk gewerkt heeft. Nagatani richt zich niet uitsluitend tot economen en wijst erop dat de verschillende delen van het boek geschreven zijn tussen 1982 en 1987. De kwaliteit van de hoofdstukken is dan ook erg uiteenlopend, zoals blijkt uit de bespreking. Het is een verzorgde uitgave, ondanks de gebruikelijke zelffouten. Het boek stelt inderdaad de vragen die echte uitdagingen zijn voor de macro-economie, beantwoordt sommige op interessante wijze, maar laat er evenveel onbeantwoord.

Lode Vereeck

Keizo Nagatani, *Political Macroeconomics*
Oxford, Clarendon Press, 1989, vi + 277
blz. - Prijs: 30 £

Public Utility Regulation

Dit boek wil de invloed schetsen van de economische theorie op de regulering en de ontwikkeling ervan in de diverse nutsbedrijven. Het wil een referentiewerk zijn voor verantwoordelijken die moeten beslissen over maatregelen van deregulering en vrije concurrentie. Er wordt duidelijk gesteld dat het een zeer gedateerd werk is. Ik zou eraan toevoegen dat het ook een zeer plaatsgebonden werk is. Het behandelt de ontwikkelingen in verschillende Amerikaanse nutsbedrijven van eind jaren zeventig tot begin jaren tachtig. Vanuit vragen naar de aard van een nutsbedrijf en naar de optimale vorm van sociale controle, schetst Nowotny in het tweede hoofdstuk de economische theorieën van regulering en

prijzetting zoals die de afgelopen 100 jaar aan bod zijn gekomen. Dan volgen vier delen van elk twee hoofdstukken, waarin telkens een specifieke sector besproken wordt volgens hetzelfde stramien. De veranderingen van de jaren zeventig en begin jaren tachtig worden gekaderd in de economische realiteit. Met een voorbeeld worden de ontwikkelingen geïllustreerd. Dan volgt een antwoord door een referent.

Malko en Swensen beschrijven uitvoerig de principes van de prijzetting voor de elektriciteitssector in de jaren zeventig, waarbij de economische efficiëntie centraal staat. Als tegengewicht ontwikkelt Wenders de stelling dat prijsregulering nieuwe inefficiënties creëert.

Trebing bespreekt de telecommunicatiesector. Deze sector wordt steeds minder afgeschermd. De deregulering wordt gesteund door de grootgebruikers van telecommunicatie, nieuwkomers op de markt, de producenten die voordelen zien in een vrijere prijsbepaling en de neo-klassieke economen die gekant zijn tegen prijscontroles. Copeland repliceert dat het naast elkaar bestaan van gereguleerde en vrije markten kan leiden tot situaties die vanuit maatschappelijk oogpunt ongewenst zijn.

De derde sector die behandeld wordt, is de gasproductie en -distributie. Cramer stelt vast dat de toenemende concurrentie de gasmaatschappijen meer en meer doet fusioneren. Ook het dienstpakket is gewijzigd, maar de vraag is of de consument er beter van wordt. Sharkey waarschuwt dat de vrije markt niet noodzakelijk naar een stabiel evenwicht zal evolueren.

De laatste sector is de openbare drinkwatervoorziening. Mann geeft een overzicht van enkele

vraagstukken om de prijselasticiteit van het huishoudelijk verbruik te bepalen. Aan de kostenzijde gaat hij in op de diverse manieren om de kosten van drinkwatervoorziening te verdelen.

Tot slot volgen twee algemene artikels over empirische maatstaven om natuurlijke monopolies te bepalen en te evalueren.

In het laatste hoofdstuk worden toekomstperspectieven geschetst voor de regulering en deregulering. O'Leary en Smith pleiten ervoor dat economen een beter inzicht zouden hebben in het besluitvormingsproces van de commissies die over de regulering en deregulering moeten beslissen. Zo zou hun invloed op een efficiëntere wijze bijdragen tot goede beslissingen.

Ilse Janssens

Kenneth Nowotny e.a., eds., *Public Utility Regulation: The Economic and Social Control of Industry (Recent Economic Thought Series)*

Boston/Dordrecht/Londen, Kluwer Academic Publishers, 1989, ix + 243 blz. - Prijs: 145 gulden

ISBN 0-7923-9019-9

Eastern Europe

Westeuropese geografen hebben na de tweede wereldoorlog hun aandacht verlegd naar de Angelsaksische wereld. Dit in tegenstelling met de veelvuldige contacten die er in de eerste helft van de twintigste eeuw waren met Duitse en Oosteuropese collega's. De kennis in West-Europa van de Oosteuropese geografie is daardoor tot een minimum beperkt. Dit boek tracht dat te verhelpen, het is een tweede deel na een algemeen men- selijk-geografisch deel.

De auteur bespreekt voor de periode na de tweede wereldoorlog eerst de politieke en daarna de economische geografie van Oost-Europa tegen de achtergrond van het fysisch landschap. In het politieke deel heeft hij bijzondere aandacht voor probleemgebieden als Slovaakije, Macedonië, Kosovo, Transsylvanië, Berlijn. Naast de grenswijzigingen beschrijft hij de demografische kenmerken per regio: natuurlijke bevolkingsgroei, migratie en etniciteit. In het economische deel krijgen achtereenvolgens de aandacht: de levensstandaard, de centrale planning van de economie, de industriële planning en regionale ontwikkeling, de landbouwsector en de toeristische industrie.

De voornaamste conclusies zijn dat er in de periode na 1945 een zeer stabiel politiek-geografisch landschap ontstond in Oost-Europa. De discipline opgelegd door de communistische overheden en de steun daarbij van de USSR hebben vroegere politieke indelingen van het gebied en politieke minderheden geen kans gegeven. Niet alleen de politieke organisatie met het éénpartijstelsel, maar ook de economische organisatie onderging belangrijke verschuivingen: overal werd het gemeenschappelijk bezit van produktiemiddelen en een centrale planning ingevoerd. Een enorme verandering van agrarische naar industriële maatschappij ging daarmee gepaard. Jongeren migreerden massaal van het platteland naar de stad, waardoor de nederzettingen grondig veranderden. Maar ook in dit socialistische systeem ontstonden tegenstellingen tussen centrum en periferie. Regionale verschillen ontstonden of werden versterkt door bepaalde investeringen in infrastructuur, door regionale verschillen in voorraden

grondstoffen en geschoolde arbeid. De economische groei tijdens de jaren vijftig en zestig was gebaseerd op een enorme vraag uit de USSR. Die groei stagneerde in de volgende jaren, de auteur ziet in een samenwerking met West-Europa nieuwe groeimogelijkheden. Daarvoor zullen de Oosteuropese economieën veel efficiënter moeten worden: grondstoffen rendabeler gebruiken, management invoeren, loon verschaffen naar geleverde arbeid. Deze economische veranderingen zijn echter niet mogelijk zonder politieke omwentelingen, o.a. het ter discussie stellen van de centrale planning, het principe van werkzekerheid. De auteur eindigt met het vaststellen van groeiende democratische en nationalistische gevoelens in Oost-Europa. Hij vraagt zich af in welke mate de glasnost in de Sovjetunie de Oost-Europeanen zal inspireren... Dit boek is in 1989 gepubliceerd, net vóór de belangrijke politieke omwentelingen, de recentste opgenomen cijfers dateren van 1985. Aldus geeft het ons een status quo van Oost-Europa net vóór de politieke en economische omwentelingen. Hoewel het daardoor snel kan worden doorverwezen naar de historische boekenplanken, is het bruikbaar om de kiem van verschillende recente economische en vooral etnische gebeurtenissen op te sporen. Het toont hoe de huidige tendensen reeds aanwezig en bekend waren, maar onderdrukt werden door strenge regimes.

Ann Verhetsel

David Turnock, Eastern Europe: An Economic and Political Geography
Londen/New York, Routledge, 1989, xiv + 360 blz. - Prijs: 35 £

The Cunning of Reason

Dit werk handelt over de betekenis van de notie rationaliteit, zoals aangewend in de economische, sociale en politieke wetenschappen. De standaardnotie van rationeel gedrag is die van de micro-economie, waarbij gesteld wordt dat een individu zich rationeel gedraagt indien het zijn nut maximeert, rekening houdend met een aantal nevenvoorwaarden. Wanneer men evenwel overgaat van het niveau van het individu naar het niveau van de hele gemeenschap, ontstaat er een probleem. Het bekende "gevangenendilemma" leert ons inderdaad dat groepsrationaliteit en individuele rationaliteit twee verschillende concepten zijn. Een ander probleem doet zich voor doordat een rationeel beslissingsagent ondersteld wordt de gevolgen (of de waarschijnlijke gevolgen) van zijn actie te kennen. De vraag rijst hoe dit kan indien deze gevolgen mede afhangen van beslissingen van andere agenten waarvan de beslissingen ook afhangen van wat zij verwachten dat de andere beslissingsagenten gaan doen. Deze onbepaaldheid maakt nonsens van de notie dat een rationeel agent zijn nut maximeert. Dit leidt de auteur tot de notie van begrensd rationaliteit (H. Simon). Uiteindelijk komt hij tot het besluit dat beslissingsagenten rationele rolspelers zijn, waarbij ze binnen elke rol nog een zekere manoeuvreerruimte hebben. Zoals de bovenstaande alinea's duidelijk maken betreft het een boek op een domein waarop de laatste jaren zeer intens gewerkt werd, in vele disciplines. Het is begaan met de diepere notie van sociale actor en met het eigen karakter van de sociale wetenschappen. De argumenten zijn veelal uitgewerkt in

eenvoudige en klare taal, soms in wat uitdagende bewoordingen. Het boek is van belang voor filosofen en sociale wetenschappers die geïnteresseerd zijn in de filosofische aspecten van hun discipline.

Wilfried Pauwels

Arbeidseconomie

Unemployment

De hoge werkloosheidsgraad in Groot-Brittannië heeft in het voorbije decennium een stroom van wetenschappelijk onderzoek op gang gebracht over oorzaken en vereiste maatregelen. Dit boek tracht een vlot toegankelijk overzicht te presenteren van de verschillende verklaringen en beleidsmaatregelen, die via theoretisch en empirisch onderzoek op hun waarde werden getoetst. De kern van het boek bestaat uit een viertal delen, waarin de bestudeerde werkloosheidsmaatregelen worden gegroepeerd. Deel I behandelt de relatie tussen technologie en tewerkstelling en de impact van de informatietechnologie. Vooral de bestrijding van de structurele werkloosheid, te wijten aan het professioneel en geografisch niet op elkaar afgestemd zijn van vraag en aanbod van arbeid, staat hierbij centraal. In deel II wordt de relatie tussen lonen en tewerkstelling geanalyseerd en worden inkomenspolitiek en maatregelen als loonsubsidies en winstdeling besproken. In deel III brengt de auteur de bekende macro-economische discussie

Martin Hollis, The Cunning of Reason
Cambridge, Cambridge University Press, 1988, viii + 222 blz. - Prijs: 8,95 £ (paperback)

ter sprake over de verdiensten van budgettaire, monetaire en inkomenspolitiek. Hierin wordt vooral de empirische ondersteuning van de afwijkende theoretische modellen nagegaan. In deel IV ten slotte komt de internationale dimensie aan bod. De externe restricties van de wisselmarkt en betalingsbalans, samen met de voortschrijdende Europese eenmaking, spelen een belangrijke rol bij het voeren van een aangepaste tewerkstellingspolitiek. De ruime aanpak van het boek leet uiteraard dat dieper op de theoretische discussies kan worden ingegaan, waardoor het boek de specialisten ter zake niet zal bevredigen. De auteur slaagt er m.i. wel in om een bevattelijk overzicht van het werkloosheidsbeleid, ondersteund met veel empirisch materiaal, te presenteren.

Stefaan Késenne

G.D.N. Worswick, Unemployment: A Problem of Policy. Analysis of British Experience and Prospects (Economic and Social Studies, XXXV)
Cambridge, Cambridge University Press, 1991, xiv + 280 blz. - Prijs: 27,50 £
ISBN 0-521-40034-1

Ontwikkelingseconomie

Beyond the Miracle of the Market

Beyond the Miracle of the Market, geïllustreerd aan de hand van de recente geschiedenis van Kenia, is het beste boek dat ik de laatste jaren gelezen heb op het gebied van de politieke economie. Politieke economie moet niet enkel begrepen worden in de zin die Ricardo daar anderhalve eeuw geleden aan gaf, nl. "Het ontdekken van de wetten die de verdeling van de nationale produktie over de verschillende klassen regelt". Op een rijkere manier toont R. Bates in dit boek aan dat de scheiding tussen het politieke en het economische de totaal uiteenlopende geschiedenissen en resultaten van economische groei en welvaart niet kan verklaren. Hiermee reageert hij sterk tegen de heersende mode in het ontwikkelingsdenken van de jaren tachtig. Immers, de diagnose van de magere resultaten in ontwikkelingslanden, alsook de structurele crisis in het Westen en het failliet van de Oostbloklanden leidden tot de quasi unanieme veroordeling van de inefficiënte bureaucratistische staat. De mirakeloplossing was dan de zaligmakende werking van de markt. In ontwikkelingslanden werd druk uitgeoefend om marktconforme maatregelen uit te vaardigen en vooral om de rol van de overheid terug te dringen via de inkrimping van de overheidsbudgetten. Het recht trekken van de prijzen zou op zich bijna voldoende zijn om veel derde-wereldlanden er bovenop te helpen. Waar de auteur en anderen met hem terecht tegen reageren is niet dat de markt geen machtig instrument zou zijn om inspanningen, produktie en

welvaart op te drijven, maar wel dat het massieve van de diagnose en de remedie naïef en misleidend is. Immers, de resultaten tussen landen zijn zo verschillend dat een monolithische verklaring totaal ontoereikend is. Voor Bates kan geen enkele economische theorie op zich de pretentie hebben het uiteenlopende pad van zoveel landen te verklaren. Dat de afwijking voor een groot deel nationaal is, doet vermoeden dat het nationale politieke niveau met specifieke instellingen de vorm, inhoud en evolutie van een land diepgaand bepaalt. Het is dus de interactie van het economische en het politieke die via de instellingen verklaart waarom er in het ene land een tendens is tot accumuleren, terwijl in andere de nationale rijkdom wordt opgesoupeerd of onproductief verdeeld.

Eigenlijk kan men Bates het best situeren in de heropbloei van de Angelsaksische school van de institutionalist, die loopt van o.a. Veblen over Galbraith naar vele hedendaagse auteurs.

Kenia is een merkwaardige gevalstudie. Merkwaardig, omdat de resultaten van zijn welvaart gunstig afsteken tegen veel van de andere Afrikaanse landen. Evenzeer merkwaardig omdat Kenia zeker niet het land is waar de onzichtbare hand onbelemmerd haar mirakel verricht. In tegenstelling tot verschillende buurlanden is de staat met zijn vele instellingen die de economie regelen er nadrukkelijk aanwezig. Deze instellingen, die het resultaat zijn van de koloniale periode en de daaropvolgende nieuwe machts- en belangenverdeling, waren in dit geval groei-

gericht en marktondersteunend. De nieuwe verdeling van de macht na Kenyatta zou minder steunen op deze vorige accumulatiegerichte groepen. President Moi zou voor de vestiging en versteviging van zijn politieke basis veel meer steunen op de kleinere boeren, wat dan weer gevolgen heeft voor de werking van de instellingen. Dit zou op zijn beurt de economie en de nieuwe machts- en inkomensverdeling verklaren. Bates illustreert met dit boek op een unieke manier de vruchtbaarheid van de combinatie van de economische en politieke wetenschap.

Stefaan Marijsse

Robert H. Bates, *Beyond the Miracle of the Market: The political economy of agrarian development in Kenya (Political Economy of Institutions and Decisions)* Cambridge, Cambridge University Press, 1989, xv + 203 blz. - Prijs: 25 £

Export Promotion Strategies

Dit boek bevat een reeks bijdragen over diverse aspecten van de exportpromotiestrategieën die door ontwikkelingslanden werden en worden gevoerd. De rode draad doorheen deze bijdragen is dat alternatieve ontwikkelingsstrategieën worden bekeken en geëvalueerd doorheen de effecten van de gehanteerde typen van handelspolitiek in de betrokken landen op de industrialisatie en de exportpositie. Het boek bestaat uit drie delen. In deel I wordt een breedvoerige evaluatie gemaakt van de exportpromotiestrategie voor ontwikkelingslanden. Het omvat drie bijdragen van respectievelijk Jagdish Bhagwati die opkomt voor handelsliberalisatie in de ontwikke-

lingslanden, David Evans die de effecten van een dergelijke liberalisatie eerder relateert, en David Greenaway en Geof Reed die de bestaande empirische literatuur over de relatie tussen "outward orientation" van de ontwikkelingsstrategie, de evolutie van de exporten en de economische groei in ontwikkelingslanden overschouwen. Deel II bevat vier bijdragen die een theoretische analyse bieden van de mogelijke effecten van het gebruik van welbepaalde instrumenten van exportpromotie. Vooreerst schetst Chris Milner het verband tussen invoerbelemmeringen en de daardoor geïnduceerde anti-exportvertekening. Een volgende bijdrage gaat in op de rol die de macro-economische politiek en het wisselkoersbeleid spelen in het promoveren of ontmoedigen van exporten. Vervolgens komen de mogelijke compenserende financiële en fiscale maatregelen aan bod, bedoeld om een bestaande anti-exportvertekening weg te werken of te reduceren. Deel II sluit af met een boeiend overzicht van "export processing zones" in Zuidoost-Azië. Deel III, tenslotte, bevat zeven case-studies over exportpromotie en economische ontwikkeling in ontwikkelingslanden: Zuid-Korea, Indonesië, India, Latijns-Amerika en de Caraïben, Afrika beneden de Sahara en het Middellandse-Zeegebied (incl. Griekenland, Portugal en Spanje). Elk van deze landenbijdragen geeft een historiek van het exportpromotiebeleid en van de resultaten ervan. *Export Promotion Strategies* is een "must" voor eenieder die actief is op het ruime onderzoeksgebied van de handelspolitiek en de ontwikkelingseconomie.

Ludo Cuyvers

Industriële economie

Industrial Organization

G. Burgess heeft met dit werk een zeer elementaire en "literaire" inleiding geschreven op hetgeen we nu de "traditionele" industriële economie zouden kunnen noemen: een boek vol verhaaltjes (over Amerikaanse bedrijven), vol vraagtekens (om de aandacht van de lezer gaande te houden), geen wiskunde (als dan toch een wiskundige term gebruikt wordt, is hij fout: continu i.p.v. afleidbaar), zeer weinig empirie (en dan nog als bijlage). Wel is er een bescheiden en oppervlakkige aandacht voor meetproblemen en empirische validatie, wat in dit soort boeken al een uitzondering is. Daarentegen wordt in alle talen gezwegen over concepten die waarschijnlijk niet op een (kinderlijk) eenvoudige wijze konden worden aangebracht: mobiliteitsbarrières, entropie, principal-agent. Nochtans is het boek o.m. bedoeld voor "graduate students in economics". Op de Scherman- en Clayton-wetgeving na komen evenmin veel institutionele aspecten aan bod. Hetgeen wel wordt behandeld, wordt duidelijk gepresenteerd, en de auteur blijkt zijn klassieken gelezen te hebben. Na een nogal lyrische bespreking

van de "markt" en een uitstekende bespreking van de onderneming in een markt-hiërarchie context, volgen de twee belangrijkste delen van het boek: het eerste handelt over "structuur", het tweede over "strategie". De traditionele onderwerpen komen daarin aan bod: schaal-economieën, concentratie, differentiatie, prestaties, inclusief een bespreking van de efficiëntieliteratuur en de marktaandeelhypothese, oligopolietheorie (van een iets hoger niveau. De volgende namen passeren de revue: Cournot, Bertrand, Edgeworth, Sherlock Holmes, Von Neumann-Morgenstern, Cournot-bis (= Nash-Cournot), Cowling-Watson, Modigliani-Sylos, Gaskins, Baumol-Panzar-Willig), monopolie, advertising, innovatie (met zeer oude empirische resultaten als enige ondersteuning (1965-1967)), organisatie in de onderneming, terugkoppeling in het basisparadigma. Kortom, een boek waar u noch ik op zaten te wachten.

Marc Jegers

Giles H. Burgess, Jr., *Industrial Organization*
Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall International, 1989, xv + 384 blz. - Prijs: 31,95 \$

Sectorstudies

Tourism

In 1985 publiceerde R.C. Mill samen met A.M. Morrisson *The Tourism System*. Het werd snel een klassiek handboek over het management en de economie van het toerisme. Thans ligt de opvolger van die tekst voor. Het is opnieuw een erg goed boek geworden, dat uitblinkt door zijn didactische aanpak: elk hoofdstuk begint met een overzicht van de leerdoelen, en sluit af met een reeks vragen gericht op de kennisverwerving en een reeks vraagstukken voor discussie. Wel blijft het op een inleidend niveau, waarbij het studiegebied wel in internationaal perspectief bekeken wordt, maar toch dikwijls vanuit een Noordamerikaanse invalshoek.

Het boek omvat vier delen: een overzicht van het toerisme, de ontwikkeling, de marketing en de toekomst van het toerisme. Vooral de eerste twee delen zijn vrij diepgaand uitgewerkt. Zo'n 140 blz. worden besteed aan de historische evolutie, de motivatie, de vervoerswijzen, de bestemmingen en de organisatie. Het deel over de ontwikkeling, nog zo'n 130 blz., gaat in op de redenen om het toerisme te ontwikkelen, de planning, de produktontwikkeling en het management van diensten aan bezoekers. Het marketingdeel betreft uitsluitend de promotie en de distributie. De andere elementen van de marketing mix komen wel aan de orde in het voorgaande deel. Alleen het prijsbeleid komt er (zoals in de meeste publikaties) echt onderbelicht uit. Het laatste "deel" bestaat slechts uit een korte beschouwing over de toekomst van het toerisme.

Bijzonder handig zijn de gids voor toeristische informatie (inclusief adressen), het uitvoerige glossarium en de index op het einde van het boek. Wat minder gelukkig waren we met de vele zwart-wit fotootjes. Een te groot deel is weinig sprekend, een ander deel vertoont te weinig contrast om goed over te komen. Maar een meer dan behoorlijk inleidend handboek is dit werk natuurlijk wel.

Guido De Brabander

Robert Christie Mill, *Tourism: The International Business*
Hemel Hempstead, Prentice-Hall International, Inc., 1990, xii + 372 blz. - Prijs: 36,95 \$
ISBN 0-13-924846-3

Entertainment industry economics

In dit boek wordt een gedetailleerde analyse gemaakt van de vrijetijdsindustrie. In een algemene inleiding worden de economische factoren besproken die de vrijetijdsbesteding en de amusementsvraag (en het aanbod) beïnvloeden. Daarna wordt elk segment apart behandeld volgens een vast stramien: een korte historische schets, bespreking van productie-, distributie- en boekhoudingsaspecten. Segmenten die aan bod komen zijn: de filmindustrie, de muzieksector, televisiebedrijven, kabelmaatschappijen, de speelgoedindustrie, casino's, sportverenigingen, theaters en amusementsparken.

In dit boek wordt een zeer grote hoeveelheid gegevens verzameld

die uit een grote variëteit van bronnen afkomstig zijn. Beleggers en ondernemingsleiders, accountants en financieel analisten zullen in dit boek een goede beschrijving vinden van de wijze waarop de verschillende voorgestelde segmenten opereren.

Het boek is in de eerste plaats bedoeld als naslagwerk voor het opzoeken van cijfermateriaal over de economische en financiële aspecten van de vrijetijdsindustrie. De

Strategisch management

Beheersing van Bedrijfsprocessen

De vijfde druk van het bekende organisatiehandboek biedt, zoals de vorige uitgaven, een grondig overzicht van de theorievorming over het management van organisaties. De verschillende organisatiescholen, en in het bijzonder de contingentiebenadering, besluitvorming, doelstellings- en beleidsbepaling, het plannen, organiseren en inschakelen van medewerkers vormen dan ook de vaste ingrediënten. Een aantal deelthema's, zoals werkstructurering, netwerkplanning, democratisering van het arbeidsbestel (beperkt tot de Nederlandse WOR- en ARBO-wet) werden toegevoegd en in het personeelsbeheersingsschema ingevoegd. Enkele verouderde onderwerpen werden afgevoerd.

Het resultaat is een ongetwijfeld verdienstelijk overzicht van allerlei management- en organisatie-theorieën, met de klemtoon op een structureel-organisatorische invalshoek. Hoewel bewust werd gezocht naar het actualiseren van informatie en literatuur op diverse gebieden, blijkt de accentverschui-

ving van *control* naar *development* en *commitment*, die o.i. een van de meest kenmerkende trends vormt van de jaren tachtig, vrijwel volledig afwezig. Hierdoor komt de integratie met thema's zoals organisatiecultuur, transformationeel leiderschap en het management van de menselijke factor maar zwakjes uit de verf. De bespreking van motivatie, leiderschap en communicatie blijft dan ook grotendeels binnen een eerder klassiek referentiekader.

Daniël Vloeberghs

C.J. Schieman e.a., *Beheersing van Bedrijfsprocessen*. 5de druk
Leiden / Antwerpen, H.E. Stenfert Kroese, 1989, x + 333 blz. - Prijs: 885 fr.

Towards a Strategic Management and Decision Technology

Sinds het begin van de jaren tachtig wordt de strategie van een onderneming meer en meer beschreven als een *kunst* in plaats van als een *wetenschap*. Dit boek poogt deze evolutie enigszins een halt toe

Eddy Laveren

Harold L. Vogel, *Entertainment industry economics: A guide for financial analysis*. Second edition
Cambridge, Cambridge University Press, 1990, xvi + 432 blz. - Prijs: 30 £

te roepen. Sutherland wil namelijk een aantal "objectieve technieken" ontwikkelen die het top management moeten bijstaan in het nemen van (meer rationele) strategische beslissingen.

Sutherland erkent wel dat strategische beslissingen in grote mate beïnvloed worden door een, op subjectieve gronden en ervaring gebaseerd, oordeel maar argumenteert dat analytische methoden behulpzaam kunnen zijn in het *begeleiden* van deze beslissingen. "Strategische beslissingen" worden hier wel gedefinieerd als lange-termijnbeslissingen van het top management omtrent de positionering van een organisatie in haar concurrentiële omgeving.

Het boek wordt onderverdeeld in drie delen. Deel I geeft een beeld van het perspectief van de technicus met betrekking tot strategische beslissingen. Dit behelst vooral dat organisaties *niet* als socio-culturele fenomenen worden beschouwd maar *wel* als een verzameling van probleemgebieden waarvoor een oplossing dient gezocht te worden.

Deel II geeft dan de "technologie" voor strategisch management. Drie aspecten komen hier aan bod: contingentieplanning, dynamische strategische planning/positionering en een techniek voor adaptief strategisch management (een techniek voor situaties waarin niet alle mogelijke toekomstbeelden op voorhand kunnen worden omschreven).

In deel III geeft de auteur dan een

evaluatie van de huidige stand van zaken met betrekking tot de technologie van strategisch management. De context waarin strategische beslissingen worden genomen, beperkt uiteraard de potentiële bijdrage van technieken. Toch wordt volgens de auteur een te gering gebruik gemaakt van beschikbare kwantitatieve technieken.

Bij de bespreking van de bovenvermelde technieken maakt de auteur dikwijls gebruik van voorbeelden uit de militaire praktijk. Er zijn inderdaad een aantal gelijkenissen tussen de militaire praktijk en de ondernemingswereld merkbaar, maar toch blijven er fundamentele verschillen bestaan (zoals b.v. het belang van de hiërarchie, de mate van duidelijkheid van "het" probleemgebied, de mate van duidelijkheid van inzicht in de sterkten/zwakten van de concurrent/vijand enz.).

Om de ideeën van Sutherland ingang te laten vinden in de strategische managementtheorie én -praktijk, zijn o.i. tal van voorbeelden en empirische bevindingen uit de *ondernemingspraktijk* noodzakelijk.

Rudy Martens

John W. Sutherland, *Towards a Strategic Management and Decision Technology: Modern Approaches to Organizational Planning and Positioning* (Theory and Decision Library, Series A: Philosophy and Methodology of the Social Sciences)
Dordrecht/Boston/Londen, Kluwer Academic Publishers, 1989, xii + 292 blz. - Prijs: 150 gulden

Personeelsbeleid

Leerboek personeelsmanagement

Dit leerboek sluit aan bij de algemene trend om de menselijke factor binnen het ondernemingsgebeuren te herwaardenen. Toch gaat het hier om een eerder klassieke, overzichtelijke en goed hanteerbare behandeling van de diverse studiegebieden die behoren tot het personeelsmanagement. Opbouw en uitwerking zijn goed gestructureerd en logisch samenhangend. Na een algemene behandeling van het hele vakgebied (met eveneens aandacht voor een ruime economisch-sociale situering) worden personeelsplanning en -voorziening, het vraagstuk van motivatie en beheer, en de ontwikkelingsproblematiek van personeel en organisatie grondig besproken. Ondanks het feit dat verscheidene au-

teurs hebben bijgedragen tot de verschillende onderdelen, is er toch een grote consistentie. Een speciale vermelding verdient de zorg die is besteed aan de didactische aspecten en de vlotte leesbaarheid: het aangeven van kernbegrippen in de marge, samenvattingen, regelmatige opdrachten en uitwerkingsmogelijkheden, en de uitvoerige literatuurlijst dragen bij tot de vlotte toegankelijkheid en bruikbaarheid.

Daniël Vloeberghs

F. Kluytmans en C. Hancké, red., *Leerboek personeelsmanagement*
Deventer/Heerlen, Kluwer Bedrijfswetenschappen / Open universiteit, 1990, xx + 424 blz.
ISBN 90-267-1489-0

Financieel beleid

Prices in Financial Markets

Dit boek tracht op consistente wijze een behandeling te brengen van diverse onderwerpen uit de theorie van de financiële markten en meteen een inleiding te geven tot de mathematische modellen die deze theorie ondersteunen. Centraal in de benadering staat de bepaling van de kasstromen van de effecten en uiteraard vervolgens de waardering ervan. Dit zeer technische werk kan in drie grote delen onderscheiden worden. De eerste zes hoofdstukken zijn gewijd aan de bespreking

van de discrete waarderingsmodellen in de financiële markten (zowel éénperiode- als meerperiodenmodellen). Het tweede deel (hoofdstuk 7, 8 en 9) bespreekt het Black-Scholes model, terwijl het derde gedeelte een algemeen meerperiodenmodel voor de waardering van financiële activa tot doel heeft. Doorheen het boek toont de auteur aan dat de mathematische concepten van de gevorderde financiële theorie gebaseerd zijn op de meer grafische ideeën uit de basisbenaderingen. Het centrale thematische concept van de theo-

rie van de financiële markt, zoals in dit boek voorgesteld, is de stochastische integraal. Een belangrijk deel van dit werk steunt hierop en is er verder op gebouwd. Doorheen het hele boek worden voor alle theorema's de wiskundige bewijzen geleverd. Het zal duidelijk zijn dat dit boek vooral gericht is naar academici en doctoraalstudenten, hetgeen ook

de expliciete bedoeling is geweest van de auteur.

Edward Durinck

Michael U. Dothan, *Prices in Financial Markets*
New York / Oxford, Oxford University Press, 1990, xo + 342 blz. - Prijs: 25 £
ISBN 0-19-505312-5

Marketing

Global Marketing Perspectives

Dit werk bundelt op een gestructureerde manier een aantal papers omtrent *global marketing*. Het inleidende deel opent met de "classic" van Theodore Levitt, de vader van het *global marketing* concept. In zijn bekende zwart-witstijl beklemtoont hij de noodzaak van *global marketing*. Quelch en Hoff zorgen in een volgende paper voor een goede relativering van Levitt's slogans. Ze tonen aan dat *global marketing* niet altijd en overal kan en wijzen op de meest voorkomende implementatieproblemen. In het tweede deel schetsen drie papers de internationale omgeving waarbinnen men aan *global marketing* doet. Er wordt onder meer aandacht besteed aan de afwijkingen in de houding tegenover marketing in verschillende landen. Ook het probleemgebied internationaal marktonderzoek wordt in dit tweede deel systematisch uitgediept. Vooral de bijdrage van H.C. Barksdale is lezenswaard. Het derde deel verzamelt vier papers die moeten aantonen wat strategische *global marketing* in de prak-

tijk impliceert. Namen zoals Kotler en Hamel zorgen voor een hele reeks voorbeelden uit de praktijk. Er worden ook lessen getrokken uit de Japanse aanpak. We kunnen stellen dat het boek bij de lezer een genuanceerde visie op de problematiek van *global marketing* doet ontstaan. De praktische mogelijkheden en beperkingen van het concept worden meer dan duidelijk. Bovendien worden een hele reeks concrete aanbevelingen voor het marketing management geformuleerd. Een negatief punt echter is dat de meeste papers enkele jaren oud zijn en dat bepaalde standpunten dus achterhaald zijn. Barnard (1982) b.v. spreekt over het veelvuldig gebruik van ponskaarten bij marktonderzoek. Een andere zwakte is dat er twee teksten opgenomen zijn die volgens mij weinig of niets met *global marketing* te maken hebben: "Public Consequences of Private Action" van Sethi en Post en "Relevance of the Marketing Concept and Strategy to Public Enterprises" van Rao en Tagat.

Steven Van Doorne

Jagdīsh N. Sheth en Abdolreza Eshgi, *Global Marketing Perspectives*
Cincinnati, South-Western Publishing Co.
(Routledge, Chapman & Hall), 1989, xiv +
186 blz. - Prijs: 8,95 £
ISBN 0-538-80048-8

Inleiding tot de marketing

Dit werk is de in boekvorm uitgebrachte basiscursus marketing van de Leuvense hoogleraar J. Leunis. De behandelde onderwerpen en de structuur kunnen "klassiek" genoemd worden, om niet te zeggen "Kotleriaans" – in de traditie van de gereputeerde Philip Kotler, zowat de meest geciteerde (en verkochte) marketingauteur. Professor Leunis heeft overigens de roep een Kotleriaan te zijn in hart en nieren. De behandeling van de diverse thema's wijkt evenwel naar vorm sterk af van die in de meeste inleidende marketinghandboeken. Veelal zijn deze vrij uitvoerig en soms zelfs omstandig geschreven, voorzien van talrijke praktijkvoorbeelden. De hoeveelheid proza is bij Leunis beknopt en zelfs af en toe summier gehouden; mogelijk gedeeltelijk een gevolg van het nog recente syllabus-verleden van het boek. Daarentegen werd een opmerkelijke inspanning geleverd om de problematiek modelmatig voor te stellen waar mogelijk. Vertrekend van het samenvatten der bestudeerde werkelijkheid in een modelvorm en meer in het bijzonder in een wiskundige vergelijking, kan men dan verder redeneren met behulp van de algebraïsche manipulatie ervan. Een dergelijke aanpak is a-typisch voor basis-handboeken marketing, maar ligt wel in de lijn van de Leuvense on-

derwijstraditie. Deze aanpak versterkt de traditioneel onderbelichte binding met de micro-economie. De opname b.v. door Leunis van het Dorfman-Steiner-theorema, van het model van Lancaster of het model van Mickwitz geeft sterke aanknopingspunten met de economische moederdiscipline, die zelden voorkomen in het gros van de andere handboeken. De onderzochte problematiek wordt hierdoor rigoureuzer, explicieter en in bepaalde opzichten meer berekenbaar voorgesteld. Als zodanig bereidt het boek, meer dan de meeste concurrerende aanbiedingen, voor op een onderzoeks- en wetenschappelijke aanpak; ook al door de aandacht die geschonken wordt aan meeschalen en analyse-technieken. De vrij wiskundige aanpak verschraalt echter tegelijkertijd de onderliggende werkelijkheid tot de belangrijkste krachtlijnen. Het hogere abstractieniveau zal de gemiddelde lezer ook minder boeien. Hij zal het ontbreken van een besluit aan het einde van ieder hoofdstuk eveneens minder waarderen. De bronverwijzingen anderzijds zijn stevig, maar niet zeer uitgebreid. Dit boek zal naar onze mening een wat aparte plaats innemen in het Nederlandstalige aanbod van marketingwerken. Ten overstaan van de andere basis-handboeken zal het vermoedelijk minder een substituut vormen, maar veeleer een welkom complement.

Walter van Waterschoot

Joseph Leunis, *Inleiding tot de marketing*
Leuven / Amersfoort, Acco, 1990, 321 blz. -
Prijs: 795 fr.
ISBN 90-334-2269-7

Informatica

Enterprise-Wide Data Modelling

Dit werk van prof. A.W. Scheer (directeur van het Instituut voor Economische Informatica aan de Universität des Saarlandes) bespreekt de creatie van moderne informatie-modellen, uitgaande van de datastructuur binnen een onderneming. Meer en meer wordt onderkend dat de datastructuur van een onderneming de voornaamste bron, en tevens het meest stabiele element, is voor een geïntegreerd en progressief concept van informatieverwerking. Zelfs bij vervanging van hardware en wijziging van database-systeem blijven meestal de oude, vertrouwde datastructuren intact.

Het boek bestaat uit drie delen. In het eerste deel wordt een overzicht gegeven van informatiesystemen in het algemeen, zonder dat evenwel wordt ingegaan op de technische aspecten van de hardware. Het tweede deel, en het meest omvattende, is gewijd aan functie-specifieke informatiesystemen. Naast de productie en de technische functies wordt uitgebreid in-

gegaan op inkoop, verkoop, personeelsbeheer, accountancy en administratie. In het laatste deel komt dan het ondernemings-gerelateerde informatiesysteem aan de orde met twee belangrijke delen: het geïntegreerd databasis schema en CIM (computer integrated manufacturing) als functie-integrerend toepassingsconcept voor de onderneming.

Vooraf logische datastructuren worden in dit boek in reliëf gesteld. Het werk kan dan ook bijzonder worden aanbevolen enerzijds voor studie, anderzijds voor concrete toepassingen in het bedrijf. Aan al wie beroepshalve of qua studie-oriëntatie met de bedrijfsinformatica in aanraking komt, heeft dit boek van prof. Scheer heel wat te bieden.

Robert Van Straelen

August-Wilhelm Scheer, *Enterprise-Wide Data Modelling: Information Systems in Industry*
Heidelberg, Springer-Verlag, 1989, xix +
605 blz. - Prijs: 98 DM

Productiebeheer en operationeel onderzoek

Quantitative Techniques in a Business Context

Met de opkomst en algemene verspreiding van de "personal" computer is ook de belangstelling voor kwantitatieve technieken in het bedrijfsleven toegenomen. In dit boek worden een aantal van deze technieken op een elementair ni-

veau uiteengezet. De klemtoon wordt vooral gelegd op de toepassingen in een onderneming. Theoretische analyses worden enkel opgenomen indien zij echt noodzakelijk zijn. Het boek bestaat, naast inleiding en besluit, uit drie delen. In het eerste deel wordt ingegaan op het verzamelen, voorstellen en beschrijven van gegevens. Het is

in feite niet meer dan een inleiding in beschrijvende statistiek. Het tweede deel bestaat uit drie hoofdstukken, die volledig gewijd zijn aan elementaire wiskunde, voornamelijk calculus. Dit blijft beperkt tot enkele zeer eenvoudige regel-tjes voor afgeleiden en integralen. Wie nog nooit een integraal heeft opgelost, zal het met dit boek zeker niet leren. De behandeling van het, in de economie, zeer belangrijke probleem van optimalisatie blijft beperkt tot functies met gelijkheidsnevenvoorwaarden. In het derde deel wordt dan specifiek ingegaan op het gebruik van kwantitatieve technieken in ver-

schillende ondernemingsfuncties. Ook hier blijft alles vrij elementair. Het is alsof men alle iets ingewikkelder onderwerpen bewust uit de weg gaat. Men moet van dit boek dus ook niet méér verwachten dan een inleiding tot het gebruik van kwantitatieve technieken.

Hilde Meersman

Roger Slater en Peter Ascroft, *Quantitative Techniques in a Business Context (Business in Context Series)*
Londen, Chapman and Hall (University and Professional Division), 1990, xiv + 391 blz.
- Prijs: 14,95 £
ISBN 0-412-37570-2

Accountancy

Management Accounting

Wanneer men stelt dat de handboeken van Horngren en Kaplan de top vormen inzake handboeken over management accounting, dan hoort voorliggend werk thuis in de subtop. Het boek van Morse, Davis en Hartgraves wordt immers op vele universiteiten gebruikt voor een inleidende cursus management accounting. Binnen dit vakgebied kan men twee delen onderscheiden: kostprijsberekening en beleidsaccounting. Dit handboek legt vooral de nadruk op beleidsaccounting.

De derde editie van dit werk vertoont een aantal opmerkelijke verschillpunten met de vorige edities. 1. De auteurs besteden veel aandacht aan de veranderende productieomgeving waarin de meeste bedrijven vandaag de dag operationeel zijn. Elementen zoals plant lay-out, cost drivers, ABC, JIT, CAD-CAM, FMS, CIM, back flush

accounting, life cycle costing enz. zitten niet vervat in één hoofdstuk, maar komen door heel het handboek aan bod.

2. Daarnaast hebben de auteurs ook oog voor de management-accountingpraktijken in de dienstverlenende bedrijven en de verenigingen zonder winstoogmerk. Bijna in elk hoofdstuk komen deze organisaties ook aan bod. Dat is een pluspunt in vergelijking met andere handboeken, waar men deze problematiek bijna uitsluitend vanuit het standpunt van een industriële onderneming behandelt.

3. Een nieuw pedagogisch element is dat vele nieuwe concepten en technieken worden uiteengezet aan de hand van dezelfde onderneming, die werkzaam is in een hoogtechnologische omgeving en die we door heel het handboek volgen. Het boek bestaat uit vier delen. Het eerste deel bevat de klassieke basiselementen zoals o.m. de ver-

schillende kostensoorten, Cost Volume Profit analyse, het schatten van kostenfuncties, het concept relevante kosten. Deel II behandelt de problematiek van planning en controle in een organisatie. In deel III wordt het berekenen van een kostprijs in verschillende omgevingen uitgewerkt (stukproductie, massaproductie en de verwerking van de indirecte kosten). In het laatste deel worden onderwerpen behandeld uit de sfeer van management accounting en financial accounting: o.m. kwantitatieve methoden bij management accounting, investeringsbeslissingen, invloed van de belastingen op managementbeslissingen, analyse van een jaarrekening en vermogensstromen.

Het werk is zeer pedagogisch opgevat, het bevat vele oefeningen en verwijzingen naar literatuur. Het is dus geschikt voor zelfstudie, wat het ook aantrekkelijk maakt voor de manager in de praktijk, die in zijn vrije uurtjes toch nog zijn kennis van management accounting wil bijspijkeren.

Ann Jorissen

Wayne J. Morse e.a., *Management Accounting. Third Edition*
Reading, Mass. Addison-Wesley Publishing Company, 1991, xxi + 910 blz.
ISBN 0-201-52827-4

Financial Analysis

De Angelsaksische boekenmarkt wordt de laatste jaren overspoeld met werken die het thema van jaarrekeninganalyse uitdiepen en aandacht schenken aan het gebruik van deze gegevens voor allerlei financiële onderzoeken. Het werk van Bill Rees is duidelijk een van de goede werken op dit terrein.

Men kan het situeren tussen het wereldwijd erkende standaardwerk *Financial Statement Analysis* van Stanford-professor G. Foster en de werken van Gibson, Granoff, die zeer degelijk zijn maar zich meer beperken tot een beschrijving van allerlei ratio's in diverse omstandigheden. In *Financial Analysis* wordt niet alleen aandacht besteed aan ratio-analyse, maar ook allerlei andere analysetechnieken komen aan bod en diverse toepassingsmogelijkheden worden geïllustreerd aan de hand van praktijkvoorbeelden en wetenschappelijk onderzoek. Daarom leunt het qua inhoud en vorm meer aan bij het werk van G. Foster.

Het boek bevat drie delen. Na een inleidend hoofdstuk concentreert de auteur zich in hoofdstuk 2 t/m 5 op de diverse technieken en analysemethoden om informatie uit een jaarrekening te halen. In eerste instantie wordt nogmaals het proces overlopen waarbij bedrijfsgegevens in de vorm van een jaarrekening worden gegoten voor presentatie aan de buitenwereld. Daarna volgt een deel over ratio-analyse en de statistische kenmerken van deze ratio's. Dan wordt er een hoofdstuk gewijd aan het gebruik van ratio's bij tijdreeksanalyse. In het laatste hoofdstuk van het eerste deel wordt de aandacht verlegd naar de modellen voor de beoordeling van de waarde van een onderneming, waarbij vooral de elementen risico en *return* belangrijk zijn. In het tweede deel worden de technieken uit deel I toegepast op allerlei situaties waarmee een financieel analist in de praktijk kan worden geconfronteerd: waardebeoordeling van een onderneming of de aandelen, fusies en acquisities, economische beoordeling, faillissementsvoorspelling en sociale rap-

portering. Het derde deel bestaat uit één hoofdstuk, dat kort de regelgeving bij de financiële verslaggeving door de bedrijven behandelt.

Dit werk over financiële analyse is een aanrader, zowel voor de student en de academicus als voor de praktijkman die verder wil reiken dan een eenvoudige ratio-analyse. Door de vele literatuurverwijzingen en referenties naar recent onderzoek kan het uitstekend dienst doen als handboek bij een voortgezette cursus over analyse van jaarrekeningen. De financieel analist

die meer wil te weten komen over het gebruik van jaarrekeninginformatie bij diverse toepassingen en andere technieken wil leren kennen voor financiële analyse, komt bij dit werk ook zeker aan zijn trekken.

Ann Jorissen

*Bill Rees, Financial Analysis
New York, Prentice Hall, 1990, xvi + 515
blz. - Prijs: 32,95 \$
ISBN 0-13-317660-6*

Recht

Handels- en economisch recht

Deze derde, volledig herziene uitgave, werd bewerkt door een hele reeks auteurs, onder de redactie van W. Van Gerven, H. Cousy en J. Stuyck.

In de controverse over de afbakening van het handels- en economisch recht pleit Van Gerven in de inleiding voor een ruime visie. In zijn optiek omvat het economisch recht zowel het ondernemingsrecht als het marktrecht. Voor het marktrecht (mededingingsrecht, marktordeningsrecht) werd echter een apart deel (XIII,II) gecreëerd. Het ondernemingsrecht wordt uitgewerkt in het eerste deel (XIII,I). Na de afbakening van het onderwerp geeft Van Gerven zijn opvatting over de grondstructuur van het hele handels- en economisch recht weer. Twee (convergerende) driespannen staan hierbij centraal: enerzijds "vrijheid, gelijkheid en solidariteit", anderzijds "onderneming, mededinging en overheid". Na deze veeleer rechtsfilosofische

beschouwingen, vangt het eigenlijke ondernemingsrecht aan.

Wat de indeling betreft werd duidelijk voor een pragmatische aanpak geopteerd. Tien topics worden behandeld, zonder overlapping met andere (geplande) delen in deze reeks. Daarom vinden we het vennootschaps- en het verzekeringsrecht niet bij de behandelde topics.

In het eerste hoofdstuk begint Van Gerven met de definiëring van kooplieden en ondernemingen (inclusief concern- en overheidsondernemingen). Vervolgens behandelt Cousy onderwerpen uit het afwijkend en bijzonder handelsrecht. Hiertoe behoren o.m. de overeenigbaarheden van handelaars, de inschrijving in het handels- en ambachtsregister, de regeling van de handelszaak, de aansprakelijkheid van de producent en de verkoper, en het bewijs in handelszaken. Materies van een grote omvang werden in afzonderlijke hoofdstukken ondergebracht, b.v. het boekhoud- en jaarrekening-

recht, dat bondig door Van Hulle wordt samengevat. Vermits deze bijdrage op 1 maart 1989 werd afgesloten, wordt m.b.t. consolidatie enkel de zevende richtlijn weergegeven. Het faillissement en de aanverwante procedures worden door Verougstraete en Van Schoubroeck uiteengezet. Gotzen beschrijft de industriële eigendomsrechten (octrooirecht, bescherming van tekeningen en modellen, merkenrecht) en de bescherming van know-how. Dirix sluit volume A af met een bijdrage over waardepapieren.

In volume B neemt Stuyck twee bijdragen voor zijn rekening. Eerst geeft hij een overzicht van de handelstussenpersonen, gevolgd door een bespreking van drie soorten distributieovereenkomsten (concessie- en licentieovereenkomsten en franchising). Braeckmans bespreekt enerzijds bankrekeningen en anderzijds betaal- en kredietverrichtingen. Een nauwkeurige afbakening tussen enerzijds financieringstechnieken en anderzijds in essentie betalingstechnieken (b.v. documentair krediet) wordt niet gemaakt.

De bijdrage van Stranart betreffende zakelijke en persoonlijke zekerheden, alsook zekerheden die in de praktijk gegroeid zijn, vormt het sluitstuk van dit lovenswaardige werk.

Door de vlotte leesbaarheid vormt deze uitgave een referentiewerk voor een zeer uitgebreid publiek. In de tekst wordt via de aanpassing van het lettertype bovendien een gradatie gemaakt wat belangrijkheid betreft. De geïnteresseerde lezer kan via het zeer uitgebreide voetnotenapparaat zijn weg verder zoeken in wetgeving, rechtspraak en rechtsleer.

Marc J.K. De Ceuster

Walter Van Gerven e.a., red., Handels- en economisch recht. Deel 1. Ondernemingsrecht. Volume A + B. Derde, volledig herziene uitgave (Beginselen van Belgisch Privaatrecht, XIII)

*Brussel, E. Story-Scientia, 1989, xv + xv + 829 blz. - Prijs: 6.300 fr. (set)
ISBN 90-6439-591-8 (vol. A), 90-6439-610-8 (vol. B)*

Europa

The Economics of European Integration

Het proces van de Europese integratie staat de laatste jaren in het brandpunt van de actualiteit. *The Economics of European Integration: Theory, Practice, Policy* brengt een boeiend en systematisch overzicht van de economische dimensie van dit proces. Het boek is ingedeeld in 6 grote delen: General Issues, Theoretical Foundations, Products and Production Factors, Sectors of

Activity, Conditions for Balanced Growth, Conclusions.

Het eerste deel (General Issues) brengt een algemene introductie, met o.a. een historisch overzicht en een schets van het institutionele kader van de Europese Gemeenschap.

Het tweede deel (Theoretical Foundations) is puur theoretisch van opzet en analyseert de verschillende vormen van economische integratie: douane-unie, gemeenschappelijke markt en economi-

sche en monetaire unie.

Deze theoretische beschouwingen geven het kader voor een meer gedetailleerde analyse van het proces van de Europese economische integratie. In deel drie (Products and Production Factors) wordt het vrije verkeer van goederen en diensten, arbeid en kapitaal geanalyseerd. Daarna worden de voornaamste economische sectoren (landbouw, industrie, energie, diensten, transport) onder de loep genomen. Hierbij wordt zowel aandacht gegeven aan het EG-kader als aan de evolutie in de sector.

Deel vijf (Conditions for Balanced Growth) is toegespitst op het meer algemene economische beleid van de Gemeenschap: interne markt, macro-economisch en monetair beleid, sociale cohesie en externe relaties.

Het werk wordt afgerond met een algemene evaluatie en een blik in de toekomst.

Molles boek heeft zeker een degelijke structuur. Toch lijkt het mij soms wat te sterk opgesplitst. Een voorbeeld daarvan is het nagenoeg ontbreken van het programma 1992 in deel drie en vier (Products and Production Factors, Sectors of Activity).

De monetaire dimensie is niet het sterkste punt van dit werk. Zo bespreekt Molle het Europees Monetair Systeem na het rapport-Delors en zonder veel in te gaan op de monetaire dynamiek. De bespreking van inflatie, vooral de structurele analyse van "the long-run trend of rising price levels" (p. 410) lijkt mij veeleer voorbijgestreefd, gezien het disinflatieproces in de jaren tachtig.

De Europese integratie willen omvatten is zeker een titanenwerk. Ondanks bepaalde minder sterke elementen, brengt dit werk een vrij degelijk overzicht van de eco-

nomische dimensie van het proces van de Europese integratie.

Ivo Maes

Willem Molle, *The Economics of European Integration: Theory, Practice, Policy* Aldershot, Dartmouth Publishing Company (Gower), 1990, xx + 547 blz. - Prijs: 15 £ ISBN 1-85521-153-X

The Slump in Europe

In dit werk buigen de auteurs zich over het probleem van de werkloosheid in de EEG over de eerste helft van de jaren tachtig. Zij benadrukken dat de groei van het bruto binnenlands produkt in deze periode slechts 1 % bedroeg, in vergelijking met 2,4 % in de jaren 1974-1979 en 4,6 % voor 1970-1974.

In de periode van 1960 tot 1979 kende de groei in de EEG een gelijkwaardig ritme als in de andere OESO-landen, maar in de periode 1981-1985 viel dit groeicijfer terug tot de helft van het OESO-gemiddelde. Het is niet verwonderlijk dat in dergelijke ongunstige economische omstandigheden de werkloosheid in Europa hoge niveaus bereikt. Aan de hand van algemeen-evenwichtsanalyse verstreken de auteurs de nodige macro-economische inzichten in het ontstaan en mogelijke oplossingen voor de Europese werkloosheidsproblematiek. Ze gaan onder meer uitvoerig in op de repercussies die bepaalde Amerikaanse maatregelen in het begin van de jaren tachtig zouden gehad hebben op de algemene economische situatie in Europa. De auteurs komen tot de conclusie dat het Europees werkloosheidsprobleem het best kan opgelost worden door een verhoging van de overheidsuitgaven voor kapitaalgoederen.

The Slump in Europe is in eerste instantie bedoeld voor een lezerspubliek met een behoorlijke macro-economische voorkennis.

Paul Roosens

Jean-Paul Fitoussi en Edmund S. Phelps, *The Slump in Europe: Reconstructing Open Economy Theory* Oxford, Basil Blackwell, 1989, viii + 145 blz. - Prijs: 8,95 £

European Regional Incentives

European Regional Incentives, opgesteld door een ploeg van het European Policies Research Centre van de University of Strathclyde, is aan de tiende editie toe. Hieruit kan men al afleiden dat dit boek een vaste plaats heeft verworven op de markt. Het biedt dan ook uitzonderlijk rijke informatie over het regionaal beleid in de landen van de Europese Gemeenschap, nog aangevuld met Zweden.

In het eerste deel wordt een overzicht geboden van de wijzigingen in de regionale stimuli in 1988 en de eerste helft van 1989. Behalve een algemeen overzicht, is ook een beknopte schets per land en een bespreking van het EG-beleid opgenomen.

Veruit het grootste deel van het werk (p. 80-469) is gewijd aan een gedetailleerde bespreking van de regionale maatregelen per land. Het gaat daarbij niet alleen om de types en voorwaarden, maar ook

om de beslissingsprocessen, de verhouding tussen de reële en de gepubliceerde steun, de belastingbehandeling enz. Waar mogelijk worden ook statistieken over de resultaten van het beleid opgenomen. Hoewel de auteurs in hun voorwoord een weergave tot einde 1989 als optie nemen, geven zij in de tekst ook reeds de te verwachten wijzigingen tot 1991 weer.

Het derde deel van het werk omvat een aantal vergelijkende tabellen, waarin per land de verschillende instrumenten, toepassingen, voorwaarden enz. worden aangegeven.

De jaarlijkse bijwerking van een werk met een dergelijke informatieve waarde - ondertussen is wellicht reeds een elfde editie verschenen - maakt het mogelijk de actuele trends bijna op de voet te volgen. Aangezien de vergelijkingen ook nog zeer overzichtelijk zijn opgesteld, kan dit werk voor al wie praktische informatie zoekt over de toepassing van het regionaal beleid in West-Europa, alleen maar sterk worden aangeraden.

Guido De Brabander

Douglas Yuill e.a., eds., *European Regional Incentives: Directory and Review of Regional Grants and Other Aid Available for Industrial and Business Expansion and Relocation in the Member States of the European Community and Sweden. 10th edition, 1990* Londen/München, Bowker-Saur, 1990, xv + 534 blz. - Prijs: 198 DM ISBN 0-86291-905-3

Maatschappelijke problemen

Mens en Media

Dit studieboek over de wereld van de massacommunicatie is opgebouwd volgens een klassieke en beproefde structuur. Eerst krijgen we een overzicht van concepten, modellen, scholen, onderzoekstradities en belangrijke onderzoeksgebieden. Dan volgt een grondige beschrijving van de verschillende verschijningsvormen van massacommunicatie naar intentiefuncties. Ten slotte komt als "toetje" (cfr. de omschrijving van communicatie als "tarte à la crème", blz. 15) een verkennende blik op de toekomst in een informatiesamenleving die steeds meer onze dagelijkse werkelijkheid wordt. Qua inhoudelijke omschrijvingen en stellingen merken we een grote continuïteit met en een voortbouwen op vroegere publikaties van

de auteur. Dat blijkt o.m. uit de definitie van massacommunicatie, het belang van intentiefuncties als grondslag voor een functionele systematiek, en een aantal van de behandelde communicatiemodellen. Naast het inhoudelijke verdient de vormgeving een bijzondere vermelding. De talrijke samenvattende plaatjes, de vaak origineel gekozen foto's en media-uittreksels, en de niet overladen bladspiegel dragen beslist bij tot de "beoorlijkheid" die de auteur aan zijn tekst wilde meegeven.

Daniël Vloeberghs

Guido Fauconnier, Mens en Media: Een introductie tot de massacommunicatie
Leuven / Apeldoorn, Garant, 1990, 241 blz.
- Prijs: 590 fr.
ISBN 90-5350-002-2

Varia

Creative Ideas for Teaching Evaluation

In dit verzamelwerk dekt de titel de lading niet. Het betreft geen "creative ideas for teaching evaluation" maar wel "stimulating", ja zelfs ook "inspiring" "ideas for making evaluations". Het woord vooraf is trouwens ook duidelijk: "a practical interdisciplinary guide to the teaching of evaluation", en "the contributing authors are leading theorists and practitioners: their recommendations are derived from broad professional experience".

Ontzettend veel chrie-vragen en checklist-vragen ondersteunen de zoektocht, de encyclopedistische verkenning doorheen de "teaching evaluation"-leerstof. Nogal wat van de 34 paragrafen bestaan uit verzorgde lesvoorbereidingsschema's. De acht hoofdstukken behandelen het conceptualiseren van een evaluatie, de kwalitatieve methoden, de behoeftenschatting, het voorbereiden van het evaluatievoorstel, personeelsevaluatie, het rapporteren bij een evaluatie, de ethische aspecten, de analyse van aspecten van algemeen beleid bij een evaluatie, en de evaluatiehulp-

instrumenten: statistieken, de computer en andere meetinstrumenten.

Stapsgewijze driloefeningen en actieve groepsdiscussies met alerte leraarsbijsturing, die in synthesen uitmonden, maken het gros uit van het boek. Wat ons overal extra opvalt is de strikte tijdsallocatie en de discipline die daarbij wordt nagestreefd: 4 minuten voor dit, 6 minuten voor dat, 10 minuten voor een derde punt...

Knappe stukjes vonden we die van della Piana en van Joseph Caliguri. Over de participerende observatie heb ik wat nuances bijgeleerd. De computeraanwending in dit alles is m.i. magertjes behandeld. En wat men in de inleiding (blz. 4) als een "creative approach, using

comic strips" van Preskill (blz. 175-181) aankondigde, bleek niet meer te zijn dan een schema, dat dient geïmiteerd te worden. Bepaalde items dienen te worden ondergebracht bij een bestaande indeling, waarop klasdiscussie en afsluiting in de les volgt...

Slotsom: een interessante technische uiteenzetting rond de stappen in het evaluatiegebeuren.

Roger De Bruyn

Donna M. Mertens, ed., Creative Ideas for Teaching Evaluation: Activities, Assignments, and Resources (Reeks "Evaluation in Education and Human Services")
Boston/Dordrecht/Londen, Kluwer Academic Publishers, 1989, xii + 312 blz. - Prijs: 170 gulden